

Perustuslakivaliokunnan mietintö 4/1995 vp

Hallituksen esitys vaaleja ja kansanäänestyksiä koskevan lain-säädännön muuttamisesta

Eduskunta on 7 päivänä marraskuuta 1995 lähettänyt perustuslakivaliokunnan valmistele-vasti käsiteltäväksi hallituksen esityksen 175/1995 vp vaaleja ja kansanäänestyksiä koskevan lain muuttamisesta.

Valiokunta on tässä yhteydessä ottanut käsi-teltäviksi myös eduskunnan 30 päivänä touko-kuuta 1995 valiokuntaan lähettämät ed. Jääske-läisen ym. toivomusaloitteen 4/1995 vp ennakko-äänestysajan lyhentämisestä, ed. Jääskeläisen ym. toivomusaloitteen 5/1995 vp presidentinvaaleissa käytettävistä ehdokasnumeroista, ed. Kal-liksen ym. toivomusaloitteen 6/1995 vp valtiollis-ten vaalien ja kunnallisvaalien ajankohdan yh-distämisestä ja ed. Smedsin toivomusaloitteen n:o 7/1995 vp vaalilainsäädännön uudistamista tarkoittavan selvitystyön suorittamisesta.

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina lainsää-däntöneuvos Eero J. Aarnio ja hallitusneuvos Jarmo Törneblom oikeusministeriöstä, neuvoteleva virkamies Toivo Pihlajaniemi ja hallitus-neuvos Sakari Vanhala sisäasiainministeriöstä, johtava lakimies Alf Henriksson Suomen Kunta-liitosta ja hallintoneuvos Lauri Tarasti.

Hallituksen esitys

Esityksessä ehdotetaan useita vaalilainsää-dännön muutoksia.

Äänioikeusikäraja määräytyisi vaalivuoden alun asemesta vaalipäivän mukaan siten, että äänioikeutettu olisi jokainen, joka viimeistään vaalipäivänä täyttää 18 vuotta.

Äänestysalueiden ja vaalipiirien vaaliluettelot korvattaisiin äänioikeusrekisterillä. Siihen otet-taisiin jokaisesta äänioikeutetusta pääosin samat tiedot, jotka voimassa olevan lain mukaan käy-vät ilmi vaaliluetteloista ja ilmoituskortista tai -kirjeestä.

Vaaleihin ja erityisesti ehdokasasetteluun liit-

tyvän tietopalvelun parantamiseksi säädettäisiin valtakunnallisesta ehdokasrekisteristä. Siihen merkittäisiin jokaisesta ehdokkaasta järjestysnu-mero, nimi ja arvo, ammatti tai toimi sekä koti-kunta ja henkilötunnus.

Vaalien toimittamisen aikataulua ehdotetaan nopeutettavaksi nykyisestä 75 päivästä 50 päi-vään muun muassa lyhentämällä ennakkoään-es-tysaikaa ja ottamalla käyttöön äänioikeusrekis-teri.

Ennakkoäänestys kotimaassa toimitettaisiin asetuksella säädettävissä ennakkoäänestyspai-koissa ja laitoksissa. Ennakkoäänestyksen järjes-tämisestä voisivat Suomen Posti Oy:n ja Ahve-nanmaan postin sijasta ja lisäksi vastata esimer-kiksi kunnat ja kansaneläkelaitos toimipaikkoi-neen.

Vaalilautakunnat ja vaalitoimikunnat asetta-i kunnanhallitus. Vaalilautakuntien jäsenmäärä vähennettäisiin viidestä kolmeen; varajäseniä niissä olisi tarvittava määrä, vähintään kolme. Kunnat päättäisivät äänestysalueidensa luku-määrästä.

Kunnallisvaalilakiin tehtäisiin kuntalain ja EU:n neuvoston antaman ns. kunnallisvaalidi-rektiivin vaatimat tarkistukset. Lisäksi ehdote-taan, että kunnallisvaaleissa kullakin ryhmittymällä saisi olla ehdokkaita enintään valittavien valtuutettujen puolitoistakertainen määrä.

Tasavallan presidentin vaalissa toisen kier-roksen ehdokkaat säilyttäisivät ne järjestysnu-merot, jotka heillä oli ensimmäisessä vaalissa.

Ehdotetut lait ovat tarkoitetut tulemaan voi-maan samanaikaisesti. Niiden tulisi olla sovellet-tavissa ensimmäisen kerran 20.10.1996 toimitet-tavissa kunnallisvaaleissa ja Euroopan parla-mentin edustajien vaaleissa.

Laki Suomen Hallitusmuodon 11 §:n muutta-misesta ja laki valtiopäiväjärjestyksen 6 §:n muuttamisesta on perustuslain muutoksina käsi-teltävä valtiopäiväjärjestyksen 67 §:ssä säädetyssä järjestyksessä.

Toivomusaloitteet

Toivomusaloitteessa 4/1995 vp ehdotetaan hallituksen ryhtyvän toimiin ennakkoonestysajan lyhentämiseksi yhdellä viikolla.

Toivomusaloitteessa 5/1995 vp ehdotetaan hallituksen ryhtyvän toimenpiteisiin tasavallan presidentin vaalista annetun lain muuttamiseksi siten, että ensimmäisen kierroksen numerot alkavat numerosta 4.

Toivomusaloitteessa 6/1995 vp ehdotetaan hallituksen ryhtyvän toimenpiteisiin valtiollisten vaalien ja kunnallisvaalien ajankohdan yhdistämiseksi.

Toivomusaloitteessa 7/1995 vp ehdotetaan hallituksen ryhtyvän toimenpiteisiin vaalilainsäädännön epäoikeudenmukaisuuksien korjaamiseksi.

Valiokunnan kannanotot

Lakiehdotukset

Valiokunta pitää esitystä tarpeellisena ja taroituksenmukaisena ja puoltaa siihen sisältyvien lakiehdotusten hyväksymistä jäljempänä esitetävin huomautuksin ja muutoksin.

Kansanedustajain vaaleista annetun lain 2 §:n 2 momentin mukaan eduskuntavaalien vaalipiirijaosta päättää valtioneuvosto. Valtioneuvostosta annetun lain 5 §:n mukaisesti tällainen päätös tulee tehtäväksi valtioneuvoston yleisistunnossa.

Esityksessä ehdotetaan, että vaalilautakuntien jäsenten lukumäärä vähennetään viidestä kolmeen ja että päätösvaltaisuusraja samalla laskee vastaavasti. Lisäksi varajäsenten vähimmäismääräksi tulisi kolme viiden asemesta. Valiokunnan käsityksen mukaan vaalilautakuntien toiminnan oikeellisuuteen tunnettavan luottamuksen kannalta ei kuitenkaan ole asianmukaista pienentää niiden jäsenmäärää nykyisestä. Valiokunta on muuttanut esitystä säilyttäen vaalilautakuntien jäsenmäärän entisellään. Tästä syystä on muutettu edustajinvaalilakiehdotuksen (3. lakiehdotuksen) 8 §:n 1 momenttia ja kunnallisvaalilakiehdotuksen (8. lakiehdotuksen) 5 §:n 1 momenttia. Näiden muutosten jälkeen vaalilautakuntien kokoonpano ei muutu sillä tavoin olennaisesti, että kyseisten lakiehdotusten voimaantulosäännösten 2 momentit olisivat aiheellisia. Valiokunta on poistanut ne.

Vaalilautakuntien toiminnan joustavoittami-

seksi valiokunta pitää mahdollisena, että niiden päätösvaltaisuusrajaa ei säädetä samaksi kuin niiden jäsenmäärä. Tämän vuoksi valiokunta on hyväksynyt vaalilautakuntien päätösvaltaisuusäännön esityksen mukaisena. Vastaavasti valiokunta on hyväksynyt esityksen mukaisena vaalilautakuntien varajäsenten vähimmäismäärän.

5. lakiehdotuksen, joka koskee Euroopan parlamenttiin valittavien edustajien vaaleja, 14 §:n 1 momentissa säilytetään nykyinen sääntö, jonka mukaan ehdokkaiden asettamisesta on yleensä soveltuvin osin voimassa, mitä siitä säädetään edustajinvaalilaissa. Lain jo nykyisin voimassa olevan 15 §:n 4 momentin mukaan puolueen ehdokkaat asetetaan jäsenistön kansanvaltaiset vaikutusmahdollisuudet turvaavalla tavalla siten kuin puolueen säännöissä tarkemmin määrätään. Tämän jossain määrin tulkinnanvaraiseksi osoittautuneen kohdan johdosta valiokunta toteaa, että 15 §:n 4 momentin tarkoituksena on säännellä asia tyhjentyvästi ja siten olla poikkeus 14 §:n 1 momentin yleissäännöstä. Näin ollen edustajinvaalilain jäsenäänestysäännöksiä ei sovelleta eikä jäsenäänestys ole pakollinen, joskin se on vapaaehtoisesti järjestettävissä.

5. lakiehdotuksen 16 §:n 2 momentin viimeisen virkkeen osalta voi syntyä tulkinta, että vaalialueiden ehdokaslistojen yhdistelmät laadittaisiin samassa momentissa aiemmin mainitussa, 24. päivänä ennen vaalipäivää pidettävässä kokouksessa. Muissa vaaleissa ehdokaslistojen yhdistelmät laaditaan 23. päivänä ennen vaalipäivää, mikä esimerkiksi takaa puolueiden piiriasiamiehille 24. ja 23. päivän välisenä aikana mahdollisuuden tarkistaa, että yhdistelmä on laadittu oikein. Valiokunnan käsityksen mukaan tällainen mahdollisuus tulisi olla myös Euroopan parlamentin edustajien vaaleissa. Valiokunta on tehnyt tätä tarkoittavan selvennyksen momenttiin.

Kunnallisvaalilakiehdotuksen 82 §:stä on teknisen virheen vuoksi jäänyt pois nykyisessä laissa säädetty mahdollisuus kutsua lisävaravaltuutettuja, jos varavaltuutetuiksi määrättyjä ei enää ole. Valiokunta on tehnyt lakiin tätä tarkoittavan lisäyksen.

9. lakiehdotuksen, joka koskee neuvoa-antavissa kunnallisissa kansanäänestyksissä noudatettavaa menettelyä, 4 §:ssä käytetään käsitettä "kunnan jäsenten aloite". Tässä kohden viitattua kuntalain 31 §:ää vastaavasti on käytettävä ilmaisu "kunnan asukkaiden aloite". Samaan tapaan on kunnallisvaalilakiehdotuksen 5 §:n 2 momentissa syytä säätää, että tarkoitetut jäsenet ja varajäsenet on valittava vaalikelpoisista kunnan

asukkaista. Valiokunta on tehnyt tällaiset muutokset.

Toivomusaloitteet

Toivomusaloitteessa 4/1995 vp ehdotettu toivomus on tarpeeton, jos eduskunta hyväksyy nyt käsiteltävänä olevan uudistuksen. Tästä syystä valiokunta ehdottaa tämän toivomusaloitteen hylättäväksi.

Toivomusaloitteissa 5—7/1995 vp ehdotettujen toivomusten toteuttaminen ei valiokunnan käsityksen mukaan ole aiheellista, joten valiokunta ehdottaa ne hylättäviksi.

Valiokunta ehdottaa kunnioittaen,

- että 1., 2., 4., 6., 7. ja 10. lakiehdotus hyväksyttäisiin muuttamattomina ja
että 3., 5., 8. ja 9. lakiehdotus hyväksyttäisiin muutoin sellaisinaan paitsi*
— 3. lakiehdotuksen 8 § ja voimaantulosäännös,
— 5. lakiehdotuksen 16 §,
— 8. lakiehdotuksen 5 ja 82 § ja voimaantulosäännös sekä
— 9. lakiehdotuksen 4 § näin kuuluvina:

3.

Laki

kansanedustajain vaaleista annetun lain muuttamisesta

8 §

Kunnanhallituksen on hyvissä ajoin ennen vaaleja asetettava kutakin äänestysaluetta varten *vaalilautakunta*, johon kuuluu *viisi* jäsentä ja tarpeellinen määrä varajäseniä, kuitenkin vähintään kolme, sekä 63 §:n 1 momentissa tarkoitettuja laitoksia ja 6 a luvussa tarkoitettua ennakoäänestystä varten yksi tai useampi *vaalitoimikunta*, johon kuuluu kolme jäsentä ja tarpeellinen määrä varajäseniä, kuitenkin vähintään kolme.

Varajäsenet on asetettava muutoin paitsi 6 a luvussa tarkoitettua ennakoäänestystä varten siihen järjestykseen, jossa he tulevat jäsenten sijaan.
(2 mom. kuten hallituksen esityksessä)

(Voimaantulosäännös)

- (1 ja 2 mom. kuten hallituksen esityksessä)
(3 mom. *poist.*)
(3 mom. kuten 4 mom. hallituksen esityksessä)

5.

Laki

Suomesta Euroopan parlamenttiin valittavien edustajien vaaleista annetun lain muuttamisesta

16 §

(1 mom. kuten hallituksen esityksessä)

Kokouksessa, joka pidetään 27. päivänä ennen vaalipäivää, Helsingin kaupungin vaalipiirin keskuslautakunta arpoo noudattaen soveltuvin osin, mitä siitä kansanedustajain vaaleista annettussa laissa säädetään, ensin valtakunnallisesti ehdokkaat asettavien puolueiden ja yhteislistojen keskinäisen järjestyksen ja sen jälkeen vaalialueittaisesti ehdokkaat asettavien puolueiden ja

yhteislistojen keskinäisen järjestyksen vaalialueiden ehdokaslistojen yhdistelmissä. Kokouksessa, joka pidetään 24. päivänä ennen vaalipäivää, keskuslautakunta antaa ensin jokaiselle hyväksyttyyn ehdokaslistaan sisältyvälle valtakunnallisesti asetettavalle ehdokkaalle juoksevan järjestyksnumeron noudattaen soveltuvin osin, mitä siitä kansanedustajain vaaleista annettussa laissa säädetään. Valtakunnallisesti asetettavien ehdokkaiden järjestys ja numerot ovat samat kai-

killä vaalialueilla, joilla he ovat ehdokkaina. Jos puolueella, vaaliliitolla tai yhteislistalla ei kuitenkaan ole valtakunnallisesti asetettavia ehdokkaita kaikilla vaalialueilla, jäävät tältä osin numerot käyttämättä. Tämän jälkeen keskuslautakunta antaa jokaiselle hyväksytyyn ehdokaslistaan sisältyvälle vaalialueittaisesti asetettavalle ehdokkaalle juoksevan järjestysnumeron alkaen ensimmäisestä valtakunnallisen ehdokasasettelun suurimman numeron jälkeisestä vapaasta numerosta. Tämän jälkeen keskuslautakunta laatii *kokouksessa, joka pidetään 23. päivänä ennen vaalipäivää*, vaalialueiden ehdokaslistojen yhdistelmät ja toimittaa ne viipymättä vaalipiirien keskuslautakunnille.

(3 mom. kuten hallituksen esityksessä)

8.

Laki

kunnallisvaalilain muuttamisesta

5 §

Kunnanhallituksen on hyvissä ajoin ennen vaaleja asetettava kutakin äänestysaluetta varten *vaalilautakunta*, johon kuuluu *viisi* jäsentä ja tarpeellinen määrä varajäseniä, kuitenkin vähintään kolme, sekä 59 §:n 1 momentissa tarkoitettuja laitoksia ja 7 a luvussa tarkoitettua ennakkoäänestystä varten yksi tai useampi *vaalitoimikunta*, johon kuuluu kolme jäsentä ja tarpeellinen määrä varajäseniä, kuitenkin vähintään kolme. Varajäsenet on asetettava muutoin paitsi 7 a luvussa tarkoitettua ennakkoäänestystä varten siihen järjestykseen, jossa he tulevat jäsenten sijaan.

Jäsenet, joista kunnanhallituksen on määrättävä yksi puheenjohtajaksi ja yksi varapuheenjohtajaksi, sekä varajäsenet on valittava vaalikelteisistä kunnan *asukkaista* siten, että kunnassa edellisissä kunnallisvaaleissa esiintyneiden äänestäjäryhmien on mahdollisuuksien mukaan saatava edustajansa kuhunkin vaalilautakuntaan ja vaalitoimikuntaan joko jäseneksi tai varajäseneksi.

82 §

Valtuutetuille valitaan varavaltuutetut siten kuin kuntalain 11 §:ssä säädetään. (*Poist.*)

Jos valtuuston toimikauden aikana varavaltuutettujen määrä jää vajaaksi, kunnan keskusvaalilautakunnan on valtuuston puheenjohtajan pyynnöstä määrättävä uusia varavaltuutettuja kuntalain 11 §:n mukaisesti. (Uusi)

Jollei kaikkia varavaltuutetun toimia saada täytetyksi edellä tässä pykälässä olevien säännösten nojalla, jää varavaltuutettujen määrä vajaaksi. (Uusi)

(Voimaantulosäännös)

(1 ja 2 mom. kuten hallituksen esityksessä)

(3 mom. *poist.*)

(3 mom. kuten 4 mom. hallituksen esityksessä)

9.

Laki

neuvoa-antavissa kunnallisissa kansanäänestyksissä noudatettavasta menettelystä annetun lain muuttamisesta

4 §

Kuntalain 31 §:ssä tarkoitettussa kansanäänestysten toimittamisesta tarkoittavassa kunnan *asukkaiden* aloitteessa on yksilöitävä asia, josta kansanäänestys halutaan toimitettavaksi. Aloit-

teen tekijöiden on aloitteessa vakuutettava, että he ovat äänestysoikeutettuja kunnan asukkaita. Aloitteen tekijöiden omakätisten allekirjoitusten alle on selvästi merkittävä heidän nimensä, ammattinsa tai toimensa ja osoitteensa.

Samalla valiokunta ehdottaa,

*että toivomusaloitteet 4—7/1995 vp hy-
lätäisiin.*

Edelleen valiokunta ehdottaa,

*että 1. ja 2. lakiehdotus käsiteltäisiin
valtiopäiväjärjestyksen 67 §:n 2 momen-
tissa säädetyllä tavalla.*

Helsingissä 30 päivänä marraskuuta 1995

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa
ovat ottaneet osaa puheenjohtaja Häkämies, va-
rapuheenjohtaja J. Koskinen, jäsenet Helle, Itä-

lä, Jäätteenmäki, Kallio, Kuisma (osittain), Ku-
rola, J. Leppänen, Nikula, Puhjo ja Veteläinen
sekä varajäsenet Karjula (osittain) ja Rehn.

Vastalause

Perustuslakivaliokunnan mietinnössä esite-
tään, että kunnallisvaaleissa kullakin ryhmitty-
mällä saisi olla ehdokkaita enintään valittavien
valtuutettujen puolitoistakertainen määrä. Ny-
kyisin voimassa olevan lain mukaan ehdokkaita
saa olla kaksinkertainen määrä valtuutettujen
lukuun nähden. Pidämme voimassa olevaa jär-
jestelmää toimivana ja vastustamme ehdokkai-
den lukumäärän rajoittamista.

Hallituksen esityksessä muutosta perustellaan
sillä, että suurimmissa kunnissa ehdokasasette-
lun hallittavuus on aiheuttanut ongelmia kunnan
vaaliviranomaisille, äänestäjille ja ryhmittymille.
Perustelut eivät ole vakuuttavia. Yhteisliis-
talla, vaaliliitolla tai puolueella on vapaa valta

rajoittaa ehdokkaitensa määrää, jos se niin ha-
luaa. Äänestäjän kannalta lieenee myönteistä, että
ehdokasasettelu on mahdollisimman monipuoli-
nen. Ehdokkaiden lukumäärän alentaminen
saattaa vaikuttaa kielteisesti äänestysaktiivisuu-
teen.

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

*että 1., 2., 3., 4., 5., 6., 7., 9. ja 10.
lakiehdotus hyväksyttäisiin kuten valio-
kunnan mietinnössä ja että 8. lakiehdotuk-
sen johtolauseesta poistettaisiin 27 §:n 2
momentin muutosta koskeva maininta ja
että lakiehdotus muilta osin hyväksyttäi-
siin kuten valiokunnan mietinnössä.*

Helsingissä 30 päivänä marraskuuta 1995

Anneli Jäätteenmäki
Johannes Leppänen

Kyösti Karjula

Maija-Liisa Veteläinen
Vuokko Rehn

